

УДК 316.334.3:316.654:338.48

Юрій Карпенко

*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри туристичного
та готельного бізнесу,*

Лариса Степанова

*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри управління персоналом, економіки
праці та економічної теорії,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавській університет економіки і торгівлі»*

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ІНСТИТУТ ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Зазвичай системна методологія під час дослідження соціально-економічних феноменів, предметів, явищ зосереджує свою увагу на їх елементному складі в системній цілісності, властивостях і закономірностях цих систем, значущості через відповідні функції, місця і ролі елементів у структурі, міжсистемних зв'язків і відносин тощо. Поширені підходи в наукових дослідженнях громадянського суспільства щодо його сутнісно-змістовного тлумачення в контексті осмислення взаємозв'язку та взаємодії з туризмом можна охарактеризувати як сукупність соціальних інститутів та практик, які створені та функціонують задля поширення відповідних цінностей та чеснот, до яких, зокрема, належить інститут туризму.

Формування категорійно-понятійного апарату громадянського суспільства було б не повним без визначення напрямків, груп чинників, які дають уявлення про взаємодію елементів цього феномену. Так, Л. Мельник зазначає, що громадянське суспільство – система, яка складається з кількох частин. Це, по-перше, громадські організації (інститути), які виконують соціальні функції; по-друге, механізми взаємодії між суспільством і державою;

по-третє, механізми контролю суспільства владних відносин [1, с. 4]. Так, О. Лаба у своїй роботі обґрунтувала позицію, що в реальному суспільному житті громадянське суспільство та правова держава є взаємопов'язаними інститутами, функціонування яких забезпечується верховенством закону, що надійно гарантує та захищає права і свободи громадян [2, с. 26]. Дослідниця Г. Щедрова у своїй праці, присвяченій громадянському суспільству та політичній культурі, стверджує, що рівень розвитку громадянського суспільства, його масштаби і межі визначаються: по-перше, відносинами власності, що реально існують у суспільстві; по-друге, рівнем і формою усупільнення і рівнем розвитку виробничих сил; по-третє, конкретно-історичними умовами країни, системою суспільних і передусім політичних інститутів, характером їхньої діяльності, політикою, яку проводить уряд. Таким чином, співвідношення цих трьох чинників, на її погляд, дає уявлення про громадянське суспільство [3, с. 19].

Що ж належить до структурних елементів громадянського суспільства? На наш погляд, елемент громадянського суспільства варто визначити як поєднувану, партнерську «ланку» в механізмі інституційної системи «держава – суспільство». Це підтверджено у виокремленні в такі групи структурних елементів, які притаманні громадянському суспільству, на думку переважної більшості науковців роботи:

- 1) суспільні інститути, організації та об'єднання (політичні партії; громадські рухи, асоціації та об'єднання, засновані на спільності інтересів тощо);
- 2) механізми взаємодії (громадська думка, ринкова економіка, плюралізм ідеологій і політичних поглядів, багатопартійність, політична культура і свідомість; плюралізм ідеологій і політичних поглядів тощо);
- 3) механізми контролю та реалізації прав і свобод (судові та правоохоронні органи; громадськості вибори і референдуми, місцеве самоврядування тощо).

У дослідженнях науковців існує декілька основних підходів до визначення структури «громадянського суспільства». На нашу думку, це викликає необхідність аналізу позицій вчених, предметом дослідження яких було громадянське суспільство саме на структурному

рівні, як методологічної основи вивчення цього феномену. Структура громадянського суспільства як інтегроване поняття складається з сукупності складних, стійких внутрішніх і зовнішніх зв'язків суспільства (політичних, економічних, соціальних, культурних, духовних, правових), що забезпечують збереження його основних властивостей у разі змін багаторівневої системи (інституційної, регулятивної, комунікаційно-функціональної і духовної підсистем). Крім характеристики структури громадянського суспільства, важливе значення в методологічному контексті для проведення дослідження мають функції цього феномену, які зумовлюють потребу його виникнення та зв'язків із повсякденною практикою життя та значущістю для суспільства. Так, М. Бойчук вважає, що громадянське суспільство поставляє в соціальний організм будь-якої країни комплекс взаємоузгоджених дій або функцій, а саме: демографічну, соціалізацій та ресоціалізація, самоорганізації, морфогенетичну та функцію соціального контролю [4, с. 128]. Науковець А. Кудряченко стверджує, що цінність і значущість громадянського суспільства визначаються його функціями: адаптації, інтеграції, функцією відновлення структури і зняття соціального напруження [5, с. 35].

Отже, наведені функції тією чи іншою мірою властиві всім суспільним інститутам, до яких належить і інститут туризму, які відіграють ключову роль у процесі нормального функціонування й розвитку громадянського суспільства. Діяльність інституту туризму спрямовано на структурування та координацію економічних відносин для забезпечення їх ефективності, досягнення основних суспільно-політичних цілей, зниження невизначеності у взаємовідносинах, досягнення єдності і згоди в поглядах, сприяння подоланню конфліктів і розв'язанню суперечностей розвитку економіки.

Ключові слова: громадянське суспільство, суспільні інституту, інститут туризму.

Список використаних джерел

1. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями / Л. А. Мельник // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2019. – № 2. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1395>.

2. Лаба О. Проблеми становлення інститутів громадянського суспільства в Україні: перспективні шляхи вирішення / О. Лаба // Історико-правовий часопис.–2015.– № 1.–С. 26–32.
3. Щедрова Г.П. Громадянське суспільство та політична культура: теоретичний і прикладний аспекти : монографія / Г.П. Щедрова.– Луганськ : Елтон-2, 2009.– 308 с.
4. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії : монографія / М. А. Бойчук.– Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007.– 211 с.
5. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії : монографія / за заг. ред. А. І. Кудряченка.– Київ : НІСД, 2007.– 396 с.